

A SZOCIÁLIS GAZDÁLKODÁS ÉS AZ ÉLETMINŐSÉG

SOCIAL FARMING AND THE QUALITY OF LIFE

ORBÁN ZSOLT ÁDÁM

Gazdaság és Társadalomtudományi Kar, Szent István Egyetem, Gödöllő,
Magyarország
orban.zs.adam@gmail.com

Összefoglalás

A vidéki tér a helyben rendelkezésre álló erőforrásokat és externáliákat hasznosítja. Ugyanakkor önmagában nem elég, hogy megfelelő adottságok legyenek a földrajzi térben, szükség van arra is, hogy a piaci szereplők adott térségben az erőforrások létezését felismerjék, tudatosítsák azok fontosságát, feltérképezzék a hasznosítási lehetőségeket, és ennek megfelelő módon keltsék életre az elgondolásaikat. A tanulmány a szakirodalom tanulmányozásával arra keresi a választ, hogy a vidéki térségekben elhelyezkedő kistelepüléseket sújtó munkanélküliség szorításából kibúvót kereső közösségi gazdaságfejlesztési programok hogyan tudják hosszabb távon fenntartani működésüket. A tanulmány a szociális/közösségi gazdálkodásra, annak életminőségre gyakorolt hatására fókuszál. Célja ezzel a területi egyenlőtlenségek mérsékléséhez való hozzájárulás.

Kulcsszavak: életminőség, szociális gazdaság, szolidáris gazdaság, szövetkezetek
JEL kód: R11

Bevezetés

Napjainkban olyan változásokon megyünk át, melyek alapjaiban változtatják meg a világgazdaság körülményeit, jelentős mértékben érintik a termelői kapcsolatokat, a szövetkezési lehetőségeket. Hazánkban az egyéni vállalkozók szövetkezése több mint száz éves múltra tekint vissza, amelynek első klasszikus megtestesítője a Hangya volt. Ugyanakkor az elmúlt évtizedek növekedési periódusának hatására átalakult a szükségleti modell, megváltozott igények, új fogyasztási elemek bukkantak fel, melyek a jóléti állam eszméjének és hatásköreinek terjedésével természetes igényeként jelentkeznek. Az általános fejlődés dacára vidéken jelentős gazdasági és társadalmi lemorzsolódásnak lehettünk szemtanúi, miközben a helyi

közösségek sorra elveszítették szolgáltató, közösségmegtartó hálózatukat, iskoláikat. Közlekedési infrastruktúrájuk leépült, a népi és hagyományos élelmiszertermelés és a helyi hagyományok továbbvitele már csak nyomokban található meg, a forrásmegkötő képesség gyakorlatilag megszűnt. Az elszívó erővel rendelkező nagyobb települések által is generált, a vidéki népességre jellemző migráció következtében a perifériák kézzel fogható elszegényedése, a társadalmi, élelmezés-, víz- és energiaellátási, foglalkoztatási, szociális kiszolgáltatottsága egyre súlyosabbá vált. A vidéki élet a közgondolkodásban sokszor egyenlő a hátrányos helyzet definiálásával. Ebben a sokváltozós viszonyrendszerben az újabb és újabb fejlesztési stratégiák kidolgozását elsősorban a régiókon belüli lehetőségekre, az endogén potenciálok kiaknázására, a saját erők megújítására és fejlesztésére alapozhatják az adott térségek.

A nemzetközi tapasztalatok alapján megállapítható, hogy az endogén forrásokra épülő fejlesztések hatására új impulzusok érhetik a célterületet, így

- a térség természeti, környezeti, gazdasági, illetve humán adottságai új egyiséget alkotva, ezen tényezők át- és újraértékelésével növekedés indulhat el
- olyan gazdaságfejlesztési irányok fejlődhetnek ki, amelyek képesek a belső adottságokra épülve külső források bevonását is integrálni az adott térség
- az így kialakult munkahelyeken megtermelt javak elköltethető jövedelmet koncentrálnak az adott térségbe, így csökken a társadalmi krízis (elvándorlás, idősödő társadalom, stb.), a gazdasági és infrastrukturális leszakadás kialakulásának lehetősége
- ezen tényezők integrálódása mellett az adott térségek szociokulturális hagyományai, illetve a lakosság egyre növekvő részvétele a társadalmi döntésekben, olyan közösségfejlesztést indíthat el, melyek hatására eddig fel nem használt, ki nem merített források jelenhetnek meg (Káposzta 2015).

Mindezek alapján a vidéki területek fejlesztésének célja elsősorban az endogén források, a területi potenciálok hasznosítása, aktivizálása. A fejlődés alproblémája, hogy miként lehet a területi faktorokat hatékony allokációval beilleszteni az adott társadalmi termelésbe és tevékenységekbe, hogy azok funkciója optimális keretek között érvényesüljön. A lokális fejlődési teljesítményekből, azok fejlődési kapacitásaiból levezethető, generálható a nagyobb területi egység növelése is. A helyben rejlő endogén faktorok jelentős befolyást gyakorolhatnak egy adott tér gazdaságfejlesztésére, a vidéki gazdaság fejlesztésére. Figyelmen kívül hagyásuk a gazdasági-, társadalmi lemaradás növekedését, illetve a területi egyenlőtlenségek további fokozódását okozhatja.

Az Unió és a hazai források lehetőséget próbálnak nyújtani a vidék felzárkóztatására. Erre példa a EFOP-1.11.1-17 számú felhívás¹ (*Kísérleti programok a szociális gazdaság erősítése és a leghátrányosabb helyzetű csoportok elhelyezkedése érdekében nonprofit szervezetek és vállalkozások együttműködése révén*) melynek célja a 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet alapján a kedvezményezett járásokban – kiemelten a 36 komplex programmal fejlesztendő járások területén - valamint a 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet szerinti kedvezményezett települések területén olyan programok indítására, melyek a szociális gazdaságban fenntartható társadalmi vállalkozási modellek bevezetését, elterjesztését ösztönzik a leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportok körének bevonásával.

A felhívás megközelítése alapján „*az alacsony iskolai végzettségű munkanélküliek számára célzott programokkal lehet elérhetővé tenni a munkába álláshoz szükséges munkaerőpiaci szolgáltatásokat, foglalkoztatási támogatásokat. A foglalkoztatási és gazdaságfejlesztési programokban az intézkedéseknek el kell érniük a leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportokat is. A leghátrányosabb helyzetű, a nyílt munkaerőpiacra nem, vagy nehezen bevonható emberek munkalehetőségeinek bővítése a szociális gazdaság eszközrendszerével kiemelten fontos cél*”. A Kormány a Partnerségi Megállapodásban célul tűzte ki a társadalmi együttműködés növelését és a szegénység, valamint a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem erősítését, valamint a társadalmi célú vállalkozások ösztönzését és támogatását (EFOP-1.11.1-17).

A felhíváshoz kapcsolódó értékelés azt mutatja, hogy a szociális gazdaságban felhasznált fejlesztési források önmagukban nem, vagy jelentősen nem tudnak fenntartható foglalkoztatottsági és fejlesztési kezdeményezéseket nyújtani. A nem állami szervezetek által megvalósított programok eredményeinek növeléséhez elengedhetetlen a megvalósítás szakmai támogatása (for profit partnerek), a végrehajtás egyszerűsítése, könnyebbítése. A lokális munkaerőpiaci problémák megoldása az önkormányzatok, a munkaügyi szervezetek, a helyi vállalkozások és a foglalkoztatási küldetésű nonprofit szervezetek együttműködésében, megerősített intézményi keretek között célszerű, ez által létrehozható a fenntartható megvalósíthatóság (EFOP-1.11.1-17).

Lokális társadalmi vállalkozások és a szociális gazdálkodás

A helyi társadalmi vállalkozások, a szociális gazdálkodás több fajta területen is alkalmazható. Bele értve itt a társadalmi hasznosultságát, a szolidáris hatásokat vagy

¹Hasonló pályázati lehetőségek találhatók a GINOP, TOP és a VP pályázatok között is, de jelen tanulmány most csak erre a felhívásra kíván kitérni.

éppen a jövedelemtermelési lehetőségeket. Továbbiakban a tanulmány főként a mezőgazdaságra és az életminőségre tér ki.

A szociális gazdaság az EU Fehér Könyvének megfelelően magában foglalja azokat a kezdeményezéseket, amelyek új helyi foglalkoztatási lehetőségek, új fenntartható gazdasági tevékenységek feltárásával teremtenek új munkahelyeket a hátrányos helyzetű munkanélküli és inaktív emberek számára. A szociális gazdaság elsődlegesen a munkanélküliség felszámolására, foglalkoztatásra irányuló intézményes – szervezeti-hálózati - keretek között folyó, piacorientált termelő, kereskedelmi és szolgáltató tevékenység, közösségi vállalkozás. Alapértékei az önkéntesség, a kooperáció, a szolidaritás és felelősség, a profitfelosztás tilalmával megerősített szociális elkötelezettség (G. Fekete 2017). A szociális gazdaság mezőgazdasággal foglalkozó ága a szociális gazdálkodás, mely alapvető jegyeiben hasonlóságokat hordoz a szövetkezéssel, bár céljai némiképpen eltérőek.

Magyarországon a mezőgazdasági termelők szövetkezéseinek hasonló hagyománya volt, mint az Európai Unió más tagországaiban. Példa erre a már említett, az alapítását tekintve több mint száz éves múlttal rendelkező Hangya szövetkezet, a mezőgazdaságban is működő hitelszövetkezetek, vagy az 1800-as évek végén szerveződött tejszövetkezetek. Míg a nyugat-európai országokban a szövetkezesek fejlődése töretlenül, lényeges társadalmi-gazdasági és politikai változások nélkül folytatódhatott, addig Magyarországon és a többi volt szocialista országban az eltérő berendezkedés miatt a mezőgazdaság és benne a szövetkezetek az előbbiektől gyökeresen eltérő, ellentmondásos változásokkal tarkított fejlődési pályát írtak le.

A több szervezési periódusban létrehozott termelőszövetkezetek az 1960-as évek második felében, az évtized végén alakultak olyan szervezetekké, amelyek megszilárdulásuk után a vidék korszerűsödésére is pozitív hatással voltak. A klasszikus szövetkezetektől azonban számos vonatkozásban eltértek, így többek között szervezésük módjában és szövetkezetitagi kapcsolatban. A termelés közös formában, nem pedig a tagok önálló, gazdaságaiban folyt, a szövetkezet tagjai egyben a szövetkezet munkavállalói is voltak. Ezért aztán a magyar és általában a közép-európai, a szocializmus időszakában működő szövetkezeteket többen munka-szövetkezetként emlegették (Petheő et al. 2010).

Az 1970-es évtized a magyar mezőgazdaság modernizálásának időszaka volt. A szövetkezetek döntési szabadságot jelentő gazdálkodó szervezetként a fejlődés, a belülről induló és piacgazdasági elemeket is hordozó megújulás színterei voltak. A

nemzetközileg is elismert gazdálkodási eredmények mellett számtalan, más nemzetgazdasági ág számára is mintát jelentő szervezeti korszerűsítést - például érdekeltségi alapon működő termelési-szolgáltatási egységek, tevékenységszerkezet bővítést - hajtottak végre. A szövetkezetek a háztáji, és a kistermelés integrálásával kölcsönös előnyöket jelentő együttműködést alakítottak ki, amelyek főként a munka-intenzív ágazatokban kertészeti, szőlészeti, gyümölcsös-termesztés, állattartás, terjedtek el és működött a kölcsönös érdekeltség alapján. Ezek a változtatások és szervezeti megoldások a vidék foglalkoztatási és megélhetési gondjainak enyhítésében is segítettek (Petheő et al. 2010).

A rendszerváltás utáni kormányok mindezzel tisztában voltak, kezdeményezéseik – például új típusú szövetkezetek, termékpályás szövetkezetek szervezése – azonban csak mérsékelt sikerrel jártak. Mezőgazdaságunk így érkezett az uniós csatlakozás küszöbére, amikor a szaktárca az EU által is támogatott termelői csoportokkal kapcsolatos jogi szabályozást, így a termelői csoportok elismerését elkészítette, és ezt a támogatott intézkedést már a csatlakozás előtt alkalmazta. Az egyik fő érdek természetesen a piacon való megfelelés, a közös beszerzésből és értékesítésből fakadó jobb alkupozíció elérése, a másik pedig a szerveződések alakulásához és működéséhez igénybe vehető támogatások megszerzése. Ezek a másodlagos termelői szerveződések meghatározott gazdálkodási formában működhetnek, így a BÉSZ-ek és tejszövetkezetek kizárólag szövetkezeti formában, a TÉSZ-ek, gépkörök bármilyen jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezetként, a termelői csoportok pedig szövetkezetként vagy korlátolt felelősségű társaságként gazdálkodhatnak (Frey 2007).

A szociális gazdaságot életre hívó folyamatok

A munka és jövedelem viszonyok átalakulása, változása sorra kérdőjelezi meg a társadalom működésére vonatkozó eddigi elveinket és gyakorlatunkat. A munka és teljesítmény szerinti elosztás elve jól lehet a közgazdaságtan elvein belül továbbra is vezető szerepet tölt be, viszont a gyakorlatban ez számottevően a háttérbe került. A munkanélküliek és a szociális hálózat eltartottjai, mivel más tőkeformájuk nincs, a társadalomhoz való tartozásuk és létfenntartásuk megkérdőjeleződik, a társadalmi kohézió dekonjunkturába kerülnek (Csoba 2007).

A humán erőforrás externáliái a hetvenes években mutatkoztak meg Európában és a fejlett országokban. A kialakuló munkanélküliség a munka, a javak elosztása, és ezek általános eljárása alárendelté vált. Ezekben az időkben a válságot átmenetinek tartották, a kilábalásra vonatkozóan számos recepttel rendelkeztek az akkori

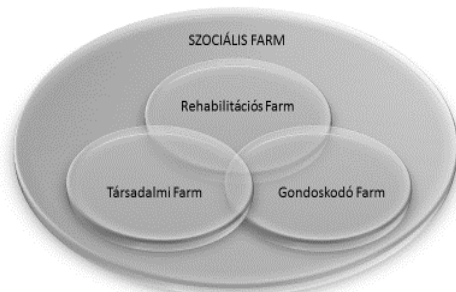
politikusok. Az integrációt segítő szolgáltatások, sajátos tervek széles skálájának kialakítását a gazdasági, társadalmi, politikai miértek sürgették. A sikert sejtető modellkísérletek száma végtelen volt, közben az élethelyzetek differenciáltsága, különbözősége, halmozottsága egyre érthetőbbé vált mind a kutatók, mind a közvélemény számára (G. Fekete et al. 2004).

Az állástanok egyre szélesebbé, egyre változatosabbá váló célcsoportjának vissza-illesztése a munka világába, hosszú munkanélküliség után egyfelől elengedhetetlen szükséglete a gazdaságnak. Másfelől feltétele a polgári demokráciák fennmaradásának, hiszen a gazdaságilag független, demokratikus jogait gyakorolni nem képes állampolgárok nélkül nem működhet a XXI. században alkalmazott polgári demokratikus rendszer. Végül a társadalmi léthez szükséges feltételek létrehozása, a hiányzó munkajövedelmek pótlása csak a jóléti állam költségvetésének terhére oldható meg, és ez a mindenkori költségvetés számára jelent terheket, ezzel folyamatosan próbára téve az egyre gyengülő társadalmi egységet. A munkaidő egyenletesebb elosztása a munkavállalók között, csökkentett munkaidő, részmunkaidő, a társadalmi kiegyenlítő mechanizmus működtetése az újraelosztásos szerkezetek felerősítésével jövedelempótlások, passzív ellátások, ill. a különleges képzési, tervek eredményei rendre ez elvárások alatt megálltak. Számos normatív kutatási eredmény mutatja, hogy a bemutatott hagyományos eszközökkel nem lehet kikerülni ebből a kialakult válsághelyzetből (G. Fekete et al. 2004).

A gazdaság mérvadó szereplői belátják, hogy a rövid távú érdekek helyett a hosszú távú érdekeiket kell követni, ha tartós gazdaságot akarnak, s a pillanatnyi haszonmaximalizálás, mint legfőbb érdekekkel szemben a foglalkoztatás bővítése a közeli jövőben megvalósuló valószínű célkitűzés lehet (Soros 1999). Szükség van ugyanis a gazdaságban jó minőségű munkaerőre és fizetőképes vásárlókra is, és mindezt szilárd alapokon álló polgári demokráciákra kell alapozni. Mások szerint a javakról önként egy társadalmi csoport sem mond le. Sem rövid, sem hosszú távon (Beck 1997). Szükségszerű tehát egy olyan, alulról építkező alternatív gazdasági modell, amelynek céljai hosszú távra mutatnak, s működési rendszerében a folyamatos fejlődés és haszonmaximalizálás rejtőzik. Mindezt úgy, hogy a munkaerő piaci térségekből kiszoruló szereplőket is magába foglalja. Ezek egyik lehetséges működő egysége lehet a szociális farm, mint gazdálkodási forma.

Szociális „farm”

A „Szociális Farm”modell (1. ábra) elsősorban egy stratégiai modell, melynek célja valamilyen jelenség összefüggéseinek az ábrázolása, tudományos, kutatási vagy oktatási, esetleg álláspontkifejtési célból (Jakubinyi et al. 2015).

1. ábra: Szociális Farm modell három fő eleme

Forrás: Jakubinyi et. al. 2015 alapján saját szerkesztés, 2017

Rehabilitációs farm az a farmtípus, ahol olyan hátrányos helyzetű személyek fogadása történik, akik speciális támogatásra szorúlnak, és a farmokon történő aktív bevonásuk (valamint maga az inspiráló környezet is) a rehabilitációjuk része. Ők pl. a fogyatékossgal élők, pszichiátriai betegek, egészségkárosodottak (pl. Alzheimeres, Parkinson kóros, rákos betegek stb.), idős emberek, szenvedélybetegek (pl. drog- és alkoholfüggők), bántalmazottak stb. A rehabilitációs farmok esetében a tevékenységek terápiás jellege dominál elsősorban (Jakubinyi et al. 2015).

Gondoskodó farm fő jellemzője, hogy a bevont célcsoport esetében sokkal erőteljesebben jelenik meg az értékteremtő munkára történő szocializáció. Itt a bevontak „tényleg” dolgoznak, annak érdekében, hogy olyan valós tapasztalatokkal gazdagodjanak, mely elősegíti őket az önmagukért való gondoskodás, az önálló életvitel elérésében. Ide tartoznak a következő célcsoportok: megváltozott munkaképességűek (különösen a tranzit foglalkoztatási kategóriába esők), börtönviseltek, hajléktalanok, tartós munkanélküliek stb. valamint azok, akik a rehabilitációs farm kategóriából erre a szintre felfejlődtek. A gondoskodó farmer az a gazda, aki a gazdasága működtetése során képes gondoskodni arról, hogy a bevont hátrányos helyzetűek progresszív módon kapcsolódhassanak be a munkafolyamatokba (Jakubinyi et al. 2015).

Társadalmi farm az a gazdaság, ahol elsősorban szemléletformálás és ismeretátadás történik. Itt olyan hátrányos helyzetű és egyéb célcsoportok bevonása történik, akik számára a tevékenység és a helyszín maga is jelentőséggel bír. Ilyen célcsoportok a közcélú munkára ítélték, a gyermekvédelmi intézményekből kijövő, a

menekültek, a romák, a mélyszegénységben élők, valamint az oktatási-nevelési intézmények tanulói (pl. tanyapedagógia). Itt a munka mellett a gyakorlati ismeretek elsajátítása is cél, annak érdekében, hogy azt a bevont személyek a későbbiekben hasznosítani tudják. Társadalmi farmot a gazdák és a szociális intézményi gazdálkodók egyaránt működtethetnek, mint a gazdaság egy kiegészítő szolgáltatása. A termelés-értékesítés ebben az esetben első sorban a gyakorlatba ágyazott tudásátadást valósítja meg (Jakubinyi et al. 2015).

Tehát a szociális farmok a gyógyításban és az ismeret átadásában is nagy szerepet vállalnak. A terápiás célú szociális farmok a természet erőforrásain alapuló intervenciókat fogják össze a társadalom kevésbé egészséges és/vagy vulnerábilis (sérülékeny) csoportjai számára (Jakubinyi et al. 2015). Ezeket az intervenciókat „zöld gazdaságnak” is nevezhetjük, és magukban foglalják a szociális vagy terápiás hortikultúrát, az állatasszisztált beavatkozásokat, a szociális farmokat, a zöldélmény terápiákat, az ökoterápiákat, a facilitált környezetmegővést és a „vad” környezetben végzett terápiákat. A szociális farmok segítségével a gazdák egyénekké kapcsolódnak, az egyének pedig a mezőgazdasággal, ezt „kapcsolatteremtő mezőgazdaságnak” is nevezhetjük (Rácz 2015).

A szociális farmok hatásai az életminőségre

Lennart Nordenfelt, az egészség és életminőség összefüggéseit kutató svéd tudós megfogalmazása alapján az életminőség lényegében a boldogsággal azonos, s hétköznapi értelemben az élettel való elégedettség, illetve elégedetlenség mértéké-ként lehet leginkább definiálni (idézi Kopp és Kovács 2006).

Allart a szükségletek felől közelíti meg az életminőség kérdését, amelyet Maslow szükségletpiramisához hasonló módon hierarchikus rendben ábrázol. Ám azzal ellentétben a magasabb szinten elhelyezkedő szükségletek kielégülését nem teszi függővé az alacsonyabb fokon álló szükséglet kielégülésének bekövetkeztétől (idézi Regény 2015).

Allart „Having - loving - being” tagozódású modellje (1. táblázat) mindhárom szinten képes kezelni a jólét objektív és szubjektív árnyalatait (Kovács, 2007).

1. táblázat: Allart életminőség-modellje

	Objektív indikátorok	Szubjektív indikátorok
Having Materiális és nem személyes szükségletek	Az életszínvonal és a környezeti körülmények objektív mérése	Szubjektív érzések: az életkörülményekkel való elégedettség vagy elégedetlenség

	Objektív indikátorok	Szubjektív indikátorok
Loving Szociális szükségletek	A másokhoz fűződő kapcsolatok objektív mérése	Kapcsolatokkal való elégedettség vagy elégedetlenség
Being A személyes fejlődés szükségei	A társadalomhoz és a természethez fűződő viszony objektív mérése	Az elidegenedés vagy a személyes kiteljesedés szubjektív mérése

Forrás: Kovács 2007 alapján saját szerkesztés, 2017

A szociális farmok fenntartói

A szociális farmművelés emberek és a természet közötti folyamat és kölcsönhatás, a szociális farmok pedig azok a helyszínek, ahol a szociális farmművelés megvalósul. A szociális farmművelés többféle farmon történhet, nem kötődik egy bizonyos farmtípushoz (Gazsi 2015). A többfunkciós mezőgazdaság egyik megjelenési formája, ahol a gazdaságok sokféle (társadalmi, környezetvédelmi, gazdasági) szolgáltatást kínáló egységek, nem pusztán (pénz) termelő egységek (Hayes et al 2013). A szociális farmot létesítő és működtető szervezetek típusai sokfélék lehetnek, ezeket a 2. sz. táblázat foglalja röviden össze.

A szociális farmok életminőséget befolyásoló hatásai

Szociális farmok és a szociális farmművelés sok rejtett előnyt kínálnak a résztvevőknek és az ügyfeleknek életminőségük javításában. Hine és társai (2008), valamint Hayes és Rácz (2015) az alábbiak szerint összegzi az előnyöket:

- A rendszeres testedzés jól dokumentáltan hasznos az egészségnek. A rendszeres, a könnyűtől a közepesig terjedő erősségű edzés javítja a szív működést, csökkentheti a vérnyomást, segít cukorbetegség esetén az inzulin szabályozásában.
- Sok érzékelhető és kevésbé érzékelhető előny származik a természettel való közelebbi kapcsolatból. Sok vizsgálat igazolta, hogy a természetben eltöltött idő segít megnyugodni, és csökkenti a feszültséget. A friss levegő, a testedzés és a feszültségcsökkentésből származó lelki előnyök összefonódó egészségi előnyei átfogóan javítják a jóllétet.
- A rendszeres munka rutinjában való részvétel sokaknak (különösen a hosszú ideje munkanélküli vagy a levertségtől szenvedő embereknek) segíthet rendszert és új értelmet vinni az életükbe.

2. táblázat: Szociális farmot létesítő és működtető szervezetek típusai

<i>Szervezet típusa</i>	<i>Megjegyzés</i>
egyéni vállalkozó, gazdasági társaság és egyéni cég, őstermelő	A magángazdaságokban a szociális szolgáltatás nyújtás esetén a gazda a földjén, gazdaságában fogadhat célcsoportokat. A segítő szakemberek révén a farmra érkező célcsoportok tagjai értékteremtő, fejlesztő munkát végezhetnek, a fiatalok ismereteket szerezhhetnek a környezettudatos gazdálkodásról. A gazda részéről a szociális farm szolgáltatás egyfajta tevékenység diverzifikáció is.
szociális szövetkezet	A szociális szövetkezetek a szövetkezetek egyik formája, és a szociális gazdaság szereplői is.
állami szociális intézményi fenntarthatói feladatainak ellátására a Kormány rendeletében kijelölt szerv, helyi önkormányzat, helyi önkormányzatok társulása (állami fenntartó)	Az intézmények lehetnek bentlakásos, egészségügyi vagy szociális intézmények, vagy nappali ellátást biztosító intézmények, mint például börtönök, fegyházak, anyaatthonok, idősok otthona, függőséget kezelő, fogyatékosokat ellátó intézmények stb. A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 13.§.-a szerint az önkormányzatok kötelező feladatai között szerepelnek olyan feladatok, amelyekre a szociális farmszolgáltatás is választ adhat: településfejlesztés, településrendezés, településüzemeltetés, egészségügyi alapellátás, az egészséges életmód segítését célzó szolgáltatások, környezet-egészségügy. Kulturális szolgáltatás, „gyermekjóléti szolgáltatások és ellátások, szociális szolgáltatások és ellátások, a területén hajléktalanná vált személyek ellátásának és rehabilitációjának, valamint a hajléktalanná válás megelőzésének biztosítása, helyi környezet- és természetvédelem, vízgazdálkodás, vízkárelhárítás, honvédelem, polgári védelem, katasztrófavédelem, helyi közfoglalkoztatás, helyi adóval, gazdaságszervezéssel és a turizmussal kapcsolatos feladatok, a kistermelők, őstermelők számára – jogszabályban meghatározott termékeik – értékesítési lehetőségeinek biztosítása, ideértve a hétfégi árusítás lehetőségét is, sport, ifjúsági ügyek, nemzetiségi ügyek, közreműködés a település közbiztonságának biztosításában, helyi közösségi közlekedés biztosítása, hulladékgazdálkodás

<i>Szervezet típusa</i>	<i>Megjegyzés</i>
civil szervezet (alapítvány, egyesület) civil kezdeményezés	A civil szervezetek, így az egyesületek, alapítványok, szövetségek, mint jogi személyek fő tevékenysége, profilja nem a mezőgazdaság, bevételének döntő hányada (50%) nem a mezőgazdaságból származik. A működtetés nonprofit alapon működik, a tevékenység hangsúlya inkább a kiegészítő szolgáltatások nyújtásán van. A közösségi kert, közösség által támogatott mezőgazdaság, zöldségdoboz-rendszer nem feltétlenül kötődnek szervezeti formához.
egyházi jogi személy	Az egyházi szereplők a szociális gazdaság elengedhetetlen szereplői lehetnek, hiszen saját gazdasági és szociális intézményi rendszerrel, saját földekkel és saját foglalkoztatottakkal rendelkezhetnek, jól illeszkedve a közösségek életébe.

Forrás: Gazsi és Szabadkai 2015 alapján saját szerkesztés, 2017

- A farmon a munka nagyon kézzelfogható, és munkánk kedvező eredménye gyakran könnyen látható. Ez a kiteljesedés és a munkával való elégedettség átérzéséhez vezethet.
- A farmok különféle képességeket igénylő tevékenységek széles körét kínálják. A fogyatékossgal élő embereknek nagyon egyszerű munkát lehet adni, ami idővel bonyolultabb teendők megtanulásához vezethet. Ezáltal az egyének esélyt kapnak arra, hogy fejlődjenek, előrejussanak – s ennek nagyon biztató, megerősítő hatása van.
- A csoportba tartozás segít jobb társasági és érintkezési készségeket fejleszteni, biztonságos környezetben. A kis csoportokban végzett munka lehetővé teszi, hogy jobban megismerjük egymást, bátorítja az önbizalom fejlődését.

Regény (2015) a szociális farmok hatását mind a benne résztvevők, mind a társadalom szempontjából fontosnak ítéli. Ezeket a hatásokat foglalja össze a 3. táblázat.

3. táblázat: Szociális farmok hatása

	<i>Értelmi fogyatékossgal élők</i>	<i>Gazdák</i>	<i>Társadalom</i>
<i>Jólét</i>	munka, aktivitás, jövedelem, anyagi háttér	helyi gazdaság erősítése, kisebb gazdaság is életben tartható	élhető vidék, ökológiai tudatosság, munkalehetőség miatt inaktív/eltartott státusz megváltozása
<i>Jóllét</i>	értékes vagyok, hasznos vagyok	közösség, lehetőséget biztosítók hátrányos helyzetűek számára	szektorok pl. mezőgazdaság, foglalkoztatási rehabilitáció, oktatás integrációja,

Forrás: Regény 2015 alapján saját szerkesztés, 2017

Következtetések

A szociális gazdaság jól működő cégeinek az a jellemzője, hogy ugyanúgy kell terveznie, gazdálkodnia, szerveznie a feladatokat, mint egy profitorientált cégnek, azzal a különbséggel, hogy a bevételeit a helyben megtermelt, előállított és feldolgozott termékekből szerzi, kevesebb kapcsolata van a nemzetközi cégekkel, és a megtermelt javakat nem a részvényesek vagy a cégtulajdonosok között osztja el, hanem adott település megítélése szempontjából a legjobb helyre helyezi azokat. Tehát egészen más, de a működés elveinek, a humán erőforrás gazdálkodásnak, az üzleti tervezésnek és a szakmai felkészültségének ugyanolyan szervezettnek kell lennie, mint egy tőkeerős, szakképzett humán erőforrással rendelkező versenyképes vállalkozásnak (Futó 2005).

A szociális farm programok célrendszerének mélyebb vizsgálata azt mutatja, hogy a gazdasági és szociális célokat kombináló közösségi gazdaságfejlesztés nem homogén érdekeltségek kiépítésére törekszik. Az egyéni gazdasági érdekek nem feltétlenül gátolják közösségi célok és érdekek kibontakozását, hiszen még a tisztán gazdasági és piacszerzési megfontolások alapján szerveződő programok is képesek a társadalmi kohézió céljai felé elmozdulni, és azokat úgy integrálni, hogy erősítsék a programok több lábon álló, hosszú távú működését. Az ellentétes oldalról induló, közösségi összetartás, társadalmi célokat definiáló programok pedig képesek egyéni gazdasági érdekeket, illetve motivációkat életre hívni, a gazdaság szolgálatába állítani (Keller 2016).

E programok fenntarthatósága alapvetően a különböző típusú hálózatokhoz való kapcsolódástól függ, amelyek a „több lábon állás” biztonságán keresztül nyújthatnak hosszabb távú perspektívákat a közösségi gazdaságfejlesztésnek. Az önkormányzati koordinációban megvalósuló, elsősorban szociális célok alapján szerveződő közösségi gazdaságfejlesztési programok annál könnyebben kapcsolódnak piaci hálózatokhoz, minél összetettebb a cél, eszközrendszere. E programok a decentralizált hatalomgyakorlásból, illetve a hálózatba kapcsolt résztvevők heterogenitásából következően nemcsak nagyobb innovációs potenciállal rendelkeznek, hanem a piaci hálózatokhoz is jó eséllyel kapcsolódnak, ami a forrás növelő képességet gyarapítja (Soros 1999). Magánkezdeményezésű gazdaságfejlesztési programok esetében a piaci/gazdasági hálózatokhoz való kapcsolódás igénye magától értetődően adott, a tevékenységek diverzifikációját is piaci igények hívják életre. A magánkezdeményezésű közösségi gazdaságfejlesztési programoknál a hosszú távú működés fontos tényezője a programok közösségivé válása, amelyek a több lábon állás lehetőségén túl a helyi gazdaságfejlesztés társadalmi beágyazottságát biztosíthatják. Az ezek segítségével több lábon álló, piaci és társadalmi hálózatokhoz egyaránt kapcsolódó helyi gazdaságok képesek a társadalmi-gazdasági fejlődés hosszabb távú perspektíváit megvalósítani. forrás

A farmok további finanszírozása jelentősen függeni fog a gazdaság sikerétől, amit viszont nemcsak gazdasági mutatókkal kell igazolni, hanem a „terápiás” célok elérésével is. Ez utóbbi nehezen számszerűsíthető, így nő a látványosság, az elegáns megoldások fontossága. Ezek nem a tőke megtérülési kényszere miatt szükségesek, hanem azért, mert a támogatók felé rövid időn belül demonstrálni kell a sikerességet, és be kell tartani a támogatási szerződésekben szereplő határidőket (Jakubinyi 2015). Az eredményességet a farm vonatkozásában tehát nemcsak a gazdasági eredmények (értékesítésből származó pénzbevételek), hanem a további támogatásokat (támogatásból származó pénzbevétel) elősegítő elismerés (látványosság, a határidők betartása, a megfelelő tartalmi és pénzügyi elszámolás) is jelenti (Jakubinyi 2015).

Mai világunkban a szociális gazdaság jól működő cégeinek az a jellemzője, hogy ugyan úgy kell terveznie, gazdálkodnia, szerveznie a feladatokat, mint régebben a hetvenes vagy hatvanas években, sőt akár száz évvel ezelőtt. Ugyanakkor egy, a bevételeit a helyben megtermelt, előállított és feldolgozott termékekből szerző, kevesebb kapcsolati tőkével rendelkező vállalkozásról beszélünk, tehát mégsem hasonlít a nemzetközi cégekhez, hasonló javait a részvényesek vagy a cégtulajdonosok között elosztó vállalkozásra. Inkább a város vagy a falu megítélése szempontjából a legjobb helyre a profitot illesztő szervezetre. Tehát egészen más, de a működés elveinek, a

humán erőforrás gazdálkodásnak, és az üzleti tervezésnek, szakmai felkészültségének ugyanolyan szervezettnek kell lennie, mint egy tőkeerős, gazdag és szakképzett humán erőforrással rendelkező versenyképes vállalkozásnak vagy szövetkezetnek.

Irodalomjegyzék

- Beck, U. (1997): Capitalism without work. *Dissent* (4) pp. 51-60
- Frey M. (szerk.) (2007) Szociális Gazdaság Kézikönyv. Budapest: Országos Foglalkoztatási Közalapítvány
- Futó P. et al. (2005) A szociális gazdaság jelene és jövője Magyarországon. Kutatási zárótanulmány. Budapest: NFI
- G. Fekete É. - Solymári G. (2004): A szociális gazdaság kiépítésének esélye és feltételei az Észak-magyarországi régióban. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek* (2) pp. 32-78.
- G. Fekete É. et al. (2017): Alap kutatás a társadalmi vállalkozások működéséről. Zárótanulmány. Miskolc: Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar
- Hayes, M. - Heuse, A. - Descombes, C. (2013): Gyakorlati kézikönyv önálló biokertészet beindításához: Kézikönyv az új generációs zöldség- és gyümölcsstermesztők számára. Gödöllő: GAK
- Hine, R. - Peacock, J. - Pretty, J. (2008): Care farming in the UK: Contexts, benefits and links with therapeutic communities. *International Journal of Therapeutic Communities* 29. (3) pp. 245-260.
- Jakubinyi L. et al. (2015). Szociális farmok létrehozása Magyarországon. Miskolc: Szimbiózis a Harmonikus Együtt-létért Alapítvány
- Káposzta J. (2015). A vidékgazdaság fejlesztési kérdései a XXI. században. pp. 13-22. In: Bíró A. Z. - Gyetvai Á. - Magyar F. (szerk.): Kreatív fiatalok - innovatív vidék: Sikeres helyi fejlesztési gyakorlatok a Székelyföldön. Csíkszereda: Státus Kiadó
- Keller J. - Rácz K. - Váradi M. (2016). Községi gazdaságfejlesztés a vidéki Magyarországon. pp. 197-217. In: Kovács K. (szerk.): Földből élők: Polarizáció a magyar vidéken. Budapest: Argumentum Kiadó
- Kopp M. - Kovács M. (szerk.)(2006): A magyar népesség életminősége az ezredfordulón. Budapest: Semmelweis Kiadó

- Kovács B. (2007): Életminőség - boldogság - stratégiai tervezés. *Polgári Szemle* 3. (2)
<http://polgariszemle.hu/archivum/30-2007-februar-3-evfolyam-2-szam/161-eletminoseg-boldogsag-strategiai-tervezes>
- Petheő A. et al. (2010) A szociális szövetkezetek működési modelljének kidolgozása a foglalkoztatás elősegítése érdekében. Budapest: Budapesti Vállalkozásfejlesztési Kutató Intézet Nonprofit Kft.
- Soros Gy. (1999): A globális kapitalizmus válsága. Budapest: Scolar Kiadó
- Susánszky É. - Szántó Zs. (szerk.)(2013): Magyar lelkiállapot. Budapest: Semmelweis Kiadó
- Utasi Á. (szerk.)(2006): Az életminőség feltételei. Budapest: MTA PTI

Egyéb irodalom

- EFOP-1.11.1-17: FELHÍVÁS a leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportok tartósan támogatott, szociális gazdasági megoldásokkal ötvözött munkalehetőségének biztosítására.
<https://www.palyazat.gov.hu/efop-1111-17-ksrleti-programok-a-szocialis-gazdasg-erstse-s-a-leghtrnyosabb-helyzet-csoportok-elhelyezkedse-rdekben-non-profit-szervezetek-s-vllalkozsok-egyttmkdse-rvn-1>. Letöltés ideje: 2017. november 03.

Abstract

The local space utilizes the resources available locally and externals. At the same time, it is not sufficient enough to have the appropriate capabilities in the geographic space, it is also necessary for the market players to recognize the existence of resources in a given area, to raise their awareness of their importance, to map their exploitation opportunities and to generate their ideas in the right way. The study seeks to find out how the Community's economic development programs seeking out the shortage of unemployment in small localities in local areas can sustain their operations in the longer term. The aim of the study is to contribute to the reduction of territorial inequalities, to understand and explore the processes through the quality of life issues in the time and space arising from the disadvantageous situation.

Keywords: quality of life, social economy, solidarity, cooperatives